

PEDAGOGICKÉ PRINCIPY

Pedagogické principy (zásady): jsou to nejobecnější normy podmiňující úspěch pedagogické práce. Usnadňují výchovně vzdělávací proces učitelům i žákům a vedou k trvalejším a hodnotnějším výsledkům. Vztahují se na všechny stránky výuky, tj. na učitelovu vyučovací činnost, na formy výuky a na materiální didaktické prostředky, dále na poznávací činnost žáka, na učivo, atd.

Pozn.: Rozdíl mezi principy a zásadami je v míře obecnosti, principy jsou nejobecnější zásady.

Vývoj pedagogických principů:

Pedagogika po staletí usilovala o formulaci základních pravidel, která by zajistila efektivnost výuky. Tak postupně vznikala a rozvíjel se systém pedagogických principů (zásad).

Antika:

- Platon, Aristoteles
- princip soustavnosti výchovné práce, princip aktivity vychovávaného jedince, princip přiměřenosti obsahu, forem, metod vzdělávací činnosti

Renesance:

- Rabelais, Campanella
- důraz na aktivnost a samostatnost
- Michel de Montaigne, Bacon – snaha o samostatnost a tvůrčí činnost

J. A. KOMENSKÝ (17. a 18. stol.)

- první, kdo vytvořil systém didaktiky
- základní didaktický zákon – učit všemu příkladem, pravidlem a praxí
- Velká didaktika – koncepční spis, který řeší základní cíle výchovy, její obsah, principy a metody
- princip názornosti – požadavek opírat se při vyučování co nejvíce o bezprostřední smyslovou skutečnost, tj. „zlaté pravidlo vyučování“
- princip systematickosti – z něho vyplynul požadavek „zřetězení“ veškerého učiva, tj. hluboké návaznosti informací nejen v rámci jednotlivých předmětů, ale i mezioborově
- princip aktivity – požadavek vycházet ze zájmů žáků a podněcovat jejich aktivní myšlenkové procesy i praktickou činnost
- princip přiměřenosti
- princip všestrannosti výchovné činnosti

Novodobá pedagogika

- preferovala pouze některé z pedagogických principů, což vedlo k jednostrannosti

J. J. ROUSSEAU (18. stol.)

- princip přirozenosti a svobody výchovy
- soustředil se na osobní zkušenost jedince

19. stol.:

- J.J. Pestalozzi – princip soustavnosti
 - princip výchovného vyučování

- K.D. Ušinskij – princip přiměřenosti výchovy, soustavnosti, názornosti, samostatnosti a aktivity, trvalosti, výchovnosti, řídicí činnosti učitele
- L.N. Tolstoj – důraz na aktivitu a tvořivost jedince
- H. Spencer – princip spojení výchovy se životem
- J. Dewey – princip aktivizace a motivace

20. stol.:

- znovuoživení klasických pedagogických principů
- Pedagogický reformismus – navazuje na Rousseaua a Tolstého
preferuje pedocentrický přístup k výchově, přiměřenost a aktivnost jedince
- klíčovým principem většiny pedagogických směrů 20. století je princip aktivity a emocionálnosti

Přehled pedagogických zásad:

CÍLEVĚDOMOST:

- požadavek jasného stanovení konečného i dílčího cíle vzdělávací činnosti, které by měl pedagog dostatečně objasnit.
- Důležité je, aby žáci učivu porozuměli

SOUSTAVNOST (SYSTEMATIČNOST):

- požadavek, aby všechno učivo bylo uspořádáno do logického systému a sledu tak, aby vyučování i žákovo studium bylo co nejsoustavnější
- viz J.A. Komenský

AKTIVNOST:

- požadavek na samostatnou činnost jedince
- podněcovat aktivitu celé osobnosti žáků, nejen myšlenkovou, ale i citovou a volní
- problémový způsob výuky, projektové vyučování, vhodně volené otázky, soutěže apod.

NÁZORNOST:

- požadavek vycházet ze smyslového nazírání předmětů a jevů skutečnosti a z jejich obrazů, tj. přímý názor
- požadavek opírat se o dosavadní představy a zkušenosti jedince, tj. nepřímý názor
- pomůcky (preparáty, modely, obrazy, fotografie)
- motorická názornost (přímé navození pohybu do motoriky jedince)
- schématická a motorická názornost (grafy, tabulky, schémata)
- sledování filmů, DVD
- exkurze (muzeum, ZOO, botanická zahrada, planetárium)

UVĚDOMĚLOST:

- vyjadřuje nejen postoj žáka k učení, ale vztahuje se i na kvalitu osvojovaných poznatků
- požadavek, aby jedinec probírané látce plně porozuměl a na základě toho dovedl něco udělat – vysvětlit, jinak formulovat, uměl aplikovat v praxi

- smyslem je vyloučit mechanické osvojování skutečnosti

TRVALOST:

- týká se jak osvojených vědomostí a dovedností, tak i rozvinutých schopností, zájmů a postojů ke skutečnosti
- podmínkou je opakování a procvičování
- trvalost výsledků je důsledkem zachování předchozích základních principů
- další činitelé: přiměřené pracovní tempo, vhodný výběr základního učiva, emotivnost výchovné práce

PŘIMĚŘENOST:

- požaduje, aby obsah, formy a metody výchovy byly v souladu s věkovou vyspělostí a s dosavadními znalostmi a schopnostmi žáků
- zachovávat základní pravidla pedagogického postupu (od blízkého k vzdálenému, od známého k neznámému, od konkrétního k abstraktnímu, od snadného k nesnadnému)
- pedagog by měl znát věkové a individuální zvláštnosti jedince (různé předpoklady k učení, rodinné zázemí, zdravotní stav, rozdíl charakterů, nadání, zkušeností a zájmů) nebo skupiny, tj. požadavek na individuálnost
- jde o přiměřenou náročnost na kvalitu výsledků i na rychlost dosahovaných změn

EMOCIONÁLNOST:

- probouzet ve vzdělávacím procesu adekvátní citové prožitky jedince a opírat se o ně
- učinit vyučování poutavým a přitažlivým, aby vyvolávalo vnitřní radost, což působí pozitivně na vzdělávání i náročných výukových úkolů
- jde o příznivou atmosféru, o citově pozitivní prostředí, o citově pozitivní působení učitelů, přitažlivost učební látky i vyučovacích forem

JEDNOTNOST VÝCHOVNÉHO PŮSOBENÍ:

- úspěšná výchova předpokládá jednotu v požadavcích a v přístupech všech pedagogů, s nimiž se jedinec setkává
- jde také o spolupráci rodiny a školy, popř. dalších organizací podílející se na výchově jedince

VŠESTRANOST:

- je uceleným systémem s vyváženou teorií a praxí, duševním a fyzickým, abstraktním a konkrétním, všeobecným a speciálním, informativním a formativním
- podpora všestranného rozvoje žáků (nejen vědomosti, ale také postoje, zájmy, potřeby,..)

Pro didaktické zásady je vedle stránky objektivní (zásady odvozeny z objektivních zákonitostí výuky), příznačná stránka subjektivní (záleží totiž na učiteli, jeho kvalifikaci, osobní zodpovědnosti, zda vtyčené požadavky při výuce skutečně uplatní).

LITERATURA:

Jůva V.: Úvod do moderní pedagogiky, Brno, 1994

Jůva V.: Úvod do dějin pedagogiky, Brno, 1992

Jůva V., Stojan M.: Obecná pedagogika a dějiny pedagogiky pro DPS, Brno, 1994

Kalhous Z., Obst O.: Školní didaktika, Praha 2002.

